

Gyöngyössy Orsolya*

**EMLÉKEZETFORMÁLÁS – IDENTITÁSÉPÍTÉS.
NEPOMUKI SZENT JÁNOS-SZOBROK REHABILITÁCIÓJA
A DÉL-ALFÖLDÖN (1989–2018)**

A negyven esztendeig tartó államszocializmus időszakában az időjárás vagy vandál kezek által megrongált szakrális kisémlékek megújítására, helyreállítására aligha volt lehetőség. A dél-alföldi (főként Tisza menti) településeken oly elterjedt Nepomuki Szent János-szobrok jelentős részét összetörték, a folyóba dobták, eredeti helyéről a templom udvarának vagy a plébánia pincéjének „menedékébe” helyezték. A demokratikus fordulatot követően (1990) több településen azonnal megkezdték a szobrok felújítását: közösségük iránt elkötelezett szobrászművészek, valamint a helyi plébániával jó viszonyt ápoló polgármesterek karolták fel az ügyet. A kezdeményező szervezetek jellege (turisztikai, hagyományőrző egyesületek stb.), a megújítások változatos motivációi (kegyességi, városképépítészeti, politikai okok), az újraállítások választott helyszíne (park, patakpart, körforgalom) és az avatási ünnepek jellege (falunap, emlékűnnep stb.) felveti a kérdést: mi a Nepomuki Szent János-szobrok „feladata” napjaikban? A kulturális örökségvédelmi szempontok és az identitás erősítésének szándéka mellett kimutatható-e az „eredeti”, vallásos üzenet és tartalom? Tanulmányomban az 1989–2018 között megújított Nepomuki Szent János-szobrok háttértörténetének elemző bemutatására vállalkozom, dél-alföldi települések példáján.

Nepomuki Szent János-émlékek a Dél-Alföldön

A szent tiszteletének megjelenését, a kultusz terjedésének irányát, a támogató vagy éppen gátló erejű politikai és társadalmi körülményeket legáltalánosabban Tüskés Gábor és Knapp Éva vizsgálták.¹ A regionális feldolgozásoknak köszönhetően kimerítő képet kapunk egy-egy tájegység Szent János szobrainak művészetéről, a kivitelezések sajátosságairól, a kultusz megjelenési formáiról.² Liszka József

* A szerző az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport munkatársa.

1 Tüskés–Knapp 1988; 2001.

2 Példaként lásd: Ifj. Lele 1991, 1993; Raj–Nagy 1995; Silling 1996, Varró 2004, Bathó 2012.

és kutatótársai jóvoltából a dél-szlovákiai szakrális kisémlékek dokumentáltsága kiemelkedő,³ országos lefedettségről azonban továbbra sem beszélhetünk.⁴

Az általam vizsgált régióban, a Magyar Alföld déli és középső területein a Nepomuki Szent János-szobrok többsége 1770–1840 között készült: az 1890-ben állított tömörkényi alkotás egyedülállóan „fiatal” a környéken. A kultusz előbb a Tisza-parti mezővárosokban jelent meg, ám a falvakba is viszonylag korán begyűrűzött.⁵ A legtöbb dél-alföldi településen Nepomuki Szent János szobra volt az első köztéri alkotás (Csongrád)⁶, néhol napjainkig az egyetlen műemlék (Apátfalva). A szobrokat minden településen igyekeztek folyópart és híd közelében felállítani; forgalmasabb út, révátkelő közelében, esetleg egy korábban elpusztult templom helyére (Kiskunfélegyháza).⁷ A gyulai Szent János-szobor a település német és magyar ajkú kerületeinek „határőre” volt, a két településrészt elválasztó árok hídjánál állt.

A Nepomuki Szent János-szobrok közelében lévő hidakat jellemzően Szent János hídnak, környékét Szent János útjának, Szent János-dűlőnek nevezték. Kunszentmártonban a szobor a piac sarkán állt. A piac utcáját is „Szent János düllejének” hívták.⁸ A 19. század második felében állított szobrokat már jellemzően a templomhoz közel helyezték el (Csanytelek).

A készíttetés költségeit részben a helyi plébánia, részben magánemberek adományai fedezték. A kunszentmártoni alkotás egy balkáni származású, katolikus hitre tért lakos hitbuzgalmának állít emléket.⁹ A szobrok többsége homokkőből készült, eredetileg festve volt, és egyszerűbb fülke, kerítés, fa-, esetleg téglából épített baldachin óvta az időjárás viszontagságaitól és a rongálástól. Csongrádon (Böldi-rév) az ártérben emelt Nepomuki Szent János-szobor védelmét a köré ültetett fák biztosították. 1890-ben, miután a fákat kivágták, és egy komphajó az áradás alkalmával nekiütközött a szobornak, a gáton kívül állították újra; kerítéssel, élősövényvel, kanadai nyárfákkal és orgonabokrokkal vették körül.¹⁰ A Szent János-szobrok felépítményében vagy annak közelében néhol ivókutak alakítottak ki (Kiszombor, újonnan Csongrád – Szent János tér). Az apátfalvi szobrot védő, nyi-

3 Lásd a Fórum Kisebbségkutató Intézet komáromi Etnológiai Központjának Szakrális Kisémlék Archívumát: <http://adatbank.sk/lexikon/szakralis-kiseMLEK-archivum/> (Utolsó hozzáférés: 2018. április 4.)

4 A téma feldolgozásába erősen hiányos erdélyi területekről csak elszórt ismertetésekről tudunk. Lásd: Kovács 2008.

5 A dél-alföldi Nepomuki Szent János-szobrok történetéről bővebben lásd: Tóth 2001.

6 Gyöngyössi 2010. 14.

7 Szikszai 2008. 123.

8 Barna Gábor közlése, 2018.

9 Józsa 2001. 5; Józsa 1999. 227.

10 Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Acta Parochiorum – Csongrád (továbbiakban: VPL APar. Cs.) Historia Domus Csongrád, Hegyi Antal plébános eltávolított bejegyzése (1888) 146–147; Gyöngyössi 2010. 15.

tott oldalú téglapítményben a haláleseteket hírül adó lélekharangot helyezték el.¹¹

Helyi adatok tanúskodnak arról, hogy Nepomuki Szent János ünnepének oktavájában, máshol a szent emlékűnépét megelőző kilenc napon keresztül a hívek körmenetbe rendeződve, lobogókkal és égő gyertyákkal vonultak a szoborhoz, miközben Szent János legendáját énekelték.¹² A szertartást követően virágkoszorúkat eresztettek a Tisza vizére. János neve napján a szobroknak több helyen szerenádot adtak, virágfüzereket aggattak rá (Szeged-Szentmihálytelek, Földeák, Csongrád). Tápén a keresztúti ájtatosság alkalmával egykor útba ejtették és megkoszorúzták Szent János szobrát. Az apátfalvi alkotás napjainkban is az úrnapi körmenet egyik állomása.¹³

A 18–19. században több Szent János-szobrot elmozdítottak eredeti helyéről. Az áthelyezés oka lehetett a településkép átalakulása, más felekezetek templomainak épülése, illetve a szobor mellett futó patak vagy tó kiszáradása. Németgyula és Magyargyula egyesülése után (1857) a két településrészt elválasztó Szent János-szobrot előbb egy iskola előtt, majd a római katolikus plébániatemplom közelében állították újra. Hódmezővásárhelyen 1769-ben református templom épült a Szent János-szobor közelében, így annak költöznie kellett. Második alkalommal egy fúrt kút útjában állt, így 1890-ben a plébániaépület elé került.¹⁴ Kiszomborban a Szent István-szobor szorította ki eredeti helyéről, Tápén egy közeli kocsmá vendégei alkalmatlankodtak Szent Jánosnak. A szeged-felsővárosi Szent János-szobrot a települést elöntő nagy árvíz (1879) után elbontották, a város istállójába helyezték. Egykori helyét teljesen átalakították, és a szobrot – a környéken egyedülálló módon – többé nem állították fel.¹⁵

1948 után a Nepomuki Szent János-szobrokat gyakran végzetes atrocitások érték. Ifj. Lele József szerint a szobrok jellegzetes papi ruházata zavarhatta a vandálokot, kik legtöbbször katonaviselt emberek és fiatal suhancok voltak.¹⁶ Akkoriban többen úgy vélték, hogy a kommunista rezsim buzdította a fiatalokat a rongálásokra. A szobrokat valahol „csupán” megszegyenítették (katonaruhába öltöztették, kocsmába hívták, dolgozni küldték, szidalmazták, stb.) de többször megcsontították, olykor az egész szobrot ledöntötték, a Tiszába dobták (pl. Algyő). Ritkábban egyszerű „baleset” okozta vesztét: a szentesi szobor feje például egy

11 Tóth 2000. 12.

12 „Ide korábban búcsút vezettek, körmenetben vonulva énekelték a szent tragédiáját. A csónakon felvonuló halászok koszorút dobtak a Tiszába.” Dudás 1989. 230; Józsa 1999. 229.

13 Ifj. Lele 1991. 62. A Szent János ünnepéhez kötődő, gazdag jázsági hagyományokról (Jánoska-eresztés) lásd: Bathó 2012.

14 Tóth 2001. 237. A hódmezővásárhelyi történeti adatokért Szent Tibornak és Terendi Viktóriának tartozom köszönettel.

15 Tóth 2001. 236.

16 Ifj. Lele 1991. 65.

kerítésépítés alkalmával tört le.¹⁷ Helyrehozatalra abban a korban gondolni sem lehetett, így a megcsonkított szobrok a helyi plébánia pincéjébe vagy a templomkertbe kerültek. Az 1986-ban „lefejezett” sándorfalvi Szent János-szobor továbbra is eredeti helyén maradt.¹⁸ Makón és Kiskunfélegyházán „városrendezési okokból” távolították el a Szent János- emlékeket. A makói Szent János-kápolnát elbontották; a kiskunfélegyházi szobor helyére szökőkutat állítottak, és Szent János a Sarlós Boldogasszony Plébánia kertjébe költözött.¹⁹

1948–1989 között csak elvétve akad példa szentek szobrának megújítására. Az 1945-ben puskalövések által megrongált szentmihályteleki alkotás fejét 1955-ben pótolta a község. A szobrot időnként a lakosok magánbuzgalomból kifestették.²⁰ Tápén a harangozó veje ötévente átfestette az alkotást (1985-ig).²¹ Az erősen málladozó kunszentmártoni szobrot 1959-ben javíttatta ki a helyi plébános.²² Csongrádon a ledöntött Szent János-szobor pótlására Máté István szobrászművész 1987-ben egy díszkutat készített, tetején Nepomuki Szent János barokkos szobrával. A kútra tervezett hat bronz dombormű végül „korabeli nehézségek miatt” nem készült el.²³

A demokratikus fordulatot követő néhány esztendőben több település szinte azonnal hozzálátott a siralmas állapotba került szakrális kisemlékek helyreállításához. Csongrádon a Szent János-téri díszkút adományozója, Máté István szobrász a Tisza-parti szobor rekonstrukcióját is felvállalta: 1992-ben elkészítette, majd a településnek ajándékozta az 1919-ben román csapatok által szétlőtt alkotás másolatát. Tápé 1989-ben, Szegvár 1992-ben, Kiskunfélegyháza 1994-ben, Sándorfalva lakosai 1997-ben fogtak össze a helyi Szent János-szobor ügyéért.²⁴ Kiszombor község ugyanebben az esztendőben ünnepelte alapítása 750. évfordulóját. Az alkalom emlékére a település ismét a templomtérre állíttatta fel – egy ártézi kúttal kiegészítve – a 18. században készült Szent János-szobrot.²⁵

Az 1990-es években a vizsgált területen nem éledtek újjá az 1940-es évek végén betiltott, május 16-hoz kötődő processziók. A szobrok szakrális erejébe vetett hit megnyilvánulásait ugyanakkor továbbra is dokumentálni lehetett. Szegvár lakosai 1991-ben úgy vélték, hogy míg a restaurálás alatt álló Szent János-szobor nem kerül vissza eredeti helyére, az elszállítása óta sorozatosan jelentkező tüzeseteknek

17 Rózsa 1996. 56.

18 Ifj. Lele 1991. 63.

19 A kiskunfélegyházi adatokért Brunner Attilának tartozom köszönettel.

20 Juhász 2000. 587.

21 Ifj. Lele 1991. 65.

22 Józsa 1999. 230.

23 Dudás é.n. 20. kézirat

24 A sándorfalvi szobor több mint tíz esztendőn keresztül (1986-tól 1997-ig) fej nélkül állt az út szélén. Ifj. Lele 1991. 63., Magyar 2008. 158–159, Urbán 2005. 192.

25 Kiss 1940. 104, 115.

és jégkároknak nem lesz vége.²⁶ Egyes alkotásokhoz kötődően újkeletű „hagyományok” is kialakultak. A délszláv háború éveiben sok délvidéki magyar és szerb járt át Szegedre vásárolni. Akik hazafelé menet a régi röszei út felé vették az irányt, a szeged-szentmihályi Nepomuki Szent János-szobor mellett is elhaladtak. Többen – a szent közbenjárásában bízva – a szobor lábainál szórták ki a megmaradt aprópénzt. Ha nem a szemfüles szentmihályi gyerekek, akkor a falubeliek szedték össze, és a templomnak adományozták.²⁷

A következő, előbbinél erőteljesebb felújítási hullám a 2000-es évek elején érkezett el, amikor is európai uniós források és új állami pályázati lehetőségek nyíltak meg: az útfelújítások, komplex városrekonstrukciós tervek, célzott műemlékvédelmi projektek keretei között a köztéri szakrális kisemlékek sorsa is rendeződni látszott.

Kezdeményező szervezetek. A felújítások és újraállítások indoklása

A szobrok felújításának kezdeményezői a vizsgált időszakban jellemzően turisztikai szervezetek, lokálpatrióta képviselők és polgármesterek voltak. Jelleghetően fogva kivételes az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark példája, ahol 2015-ben *Az ökumenikus vallási útvonal kialakítása Temes és Csongrád megyében* elnevezésű program keretein belül egy Nepomuki Szent János-szobrot is felállítottak. A választás könnyen indokolható, hisz a szobortípus a legtöbb dél-alföldi település jellegzetes tartozéka. Fontos előzmény ugyanakkor, hogy az ópusztaszeri Szent János-napi horgászversenynek és halászati bemutatónak már a szobor „megjelenése” előtt több évre visszatekintő kialakult hagyománya volt. A május 16-án tartott fesztiválon nincs vallási jellegű program: a vízi foglalkozást úzők védőszentjének emléknapja *az esemény autentikus hátterét* adja.

A szobrok jelenkori szerepének megértéséhez fontos támpontot nyújtanak egyrészt a felújítást célzó pályázatok indoklásai, a renoválásokat kezdeményező magánszemélyek nyilatkozatai, illetve a szoboravatás alkalmával elhangzott beszédek alap gondolatai. Az egyik leggyakrabban hangoztatott motívum *a múltbéli hagyományok tiszteletének* fontossága. Veres István kunszentmártoni képviselő első sorban történeti értéként tekintett a Nepomuki Szent János-szoborra, mely újrállítását követően a település egykor virágzó vízi életének emléke, Kunszentmárton egyik látványossága lehetne.²⁸ Az algyői ALTE egyesület²⁹ vezetője, Füzesy István

26 Magyar 2008. 158–159.

27 Hász–Fehér 2011. 4.

28 Veres István közlése, 2018.

29 ALTE: Algyői Tisza Szabadidő, Sport, Környezetvédő és Rekreációs Egyesület. Az egyesület a vízpart fejlesztésén, vízi sportok, vízhez kötődő hagyományok ápolásán keresztül törekszik elérni természetvédelmi, közösségépítő és rekreációs céljait.

szerint az egykori halászfalu, ma ipari háttérű nagyközség múltját és jelenét a Tisza folyó köti össze. Nepomuki Szent János elpusztított Tisza-parti szobrának újraállítása így azt bizonyítja, hogy az algyőiek fontosnak érzik múltjuk ismeretét és tiszteletét.³⁰

Turisztikai és településszépítészeti szempontok egyaránt vezérelték Bácsalmás település önkormányzatát, amikor egy parkfelújításhoz és tanösvény-kialakításhoz kötődően Nepomuki Szent János szobrának megújításába is beleegyeztek. Az egyik önkormányzati épület udvarában heverő, erősen csonka szobor eredeti helyéről semmit nem lehetett tudni, így a plébános tanácsát kikérve a megújított parkban, a Kígyós-patak partján állították fel. A cél elsősorban a helyi védettséget élvező természeti érték megújítása, a gyermekek környezettudatos szemléletének erősítése, illetve a település regionális turisztikai szerepének növelése volt. Nepomuki Szent János szobra jótékonyan egészítette ki az eredeti terveket.³¹

A történeti emlékek egyik fontos szerepe a *helyi identitás* megszilárdítása, az egyéni és közösségi kötődés szálainak erősítése. 2016-ban az algyői szoboravatási rendezvényen Kiss-Rigó László Szeged-Csanád egyházmegyei püspök a következőként értékelte a kezdeményezést: „Az algyői közösség a szoboravatással tudatosítja gyökereit, ápolja értékeit, s ezek segítségével megerősödik identitásában”.³² A szentmihályteleki szobor avatásán a helyi kötődés erősítésében, a közösség általános szolgálatában jelölte ki az alkotás jövőbeli „feladatait”.³³

A *családi gyökerek ápolása* igen ritka, ám annál erőteljesebb háttérét adhatja egy felújításnak. A tömörkényi Szent János-szobrot 1890-ben Deák István Béla és Laczkó János dédapjának húga emeltette. Bár ma már egyikük sem él a faluban, a családi örökség felelősségét magukénak érzik, ezért a leromlott állapotba került alkotás restaurálásának minden költségét vállalták.³⁴

Arra is akad példa, amikor a helyi polgármester vagy a képviselő-testület a választások előtti hónapokra időzíti a felújítást, így a *kampány részévé teszi* a kezdeményezést. A plébánosok ilyen esetben örülnek, hiszen az alkotás megújulására más forrásból aligha lett volna lehetőség: „Egyszerű volt a szándékom, nem láttam más lehetőséget a rendbehozatalára; ez a városi közélet szempontjából kicsit olyan adok-kapok történet volt. Ők dicsekedhetnek, mi pedig újra körül vehetjük a szentet. Az a választás réges-rég elmúlt, de a szobor teljes szépségében áll!”³⁵

Hivatalos indoklásokban viszonylag ritka Nepomuki Szent János *szakrális szerepének* kiemelése, esetleg újrafogalmazása. Miután a hódmezővásárhelyi alkotást

30 Füzesy István közlése, 2018. Érdemes továbbá megjegyezni, hogy nem sokkal a szobor avatását követően a Tisza folyót nemzetközi vízi útvonallá nyilvánították (2017 márciusa), így Algyón is számítani lehet a vízi turizmus fellendülésére.

31 Interjú Németh Balázssal, Bácsalmás polgármesterével. N. N. 2016.04.25.

32 Varga 2017.

33 Búzaszöm 2011. 3.

34 Laczkó János közlése, 2018.

35 N. N. idézet egy plébános atyától, 2018.

az új elkerülőút körforgalmába állították, a város országgyűlési képviselője a következőket nyilatkozta: „Nepomuki Szent János a hídon, úton, vízen járók védőszentje. Vigyázzon innentől kezdve ő az itt közlekedők biztonságára!”³⁶ Thorday Attila plébános a szent által közvetített „eredeti” morális-erkölcsi tanítás egyik elemét, az igazmondás erényének fontosságát is hangsúlyozta akkor, amikor a helyi katolikus újságban a szeged-szentmihályi alkotás felújítása mellett érvelt.³⁷ A szentesi alkotás avató beszédében Száva Szabolcs káplán a szent életének közösségépítő vonásait emelte ki, mondván: fontos, hogy Szent Jánoshoz hasonlóan „mi magunk is hidak legyünk ember és ember között”.³⁸ Egy korábbi, 1994-es példa is idekívánczozik: Gábor Imre kiskunfélegyházi plébános a helyi Nepomuki Szent János-szobor újraállítása alkalmával mondott szentmisén az „előző rendszer” bűneinek feloldozását és a jövő építőinek oltalmát kérte Szent Jánostól.³⁹ A megóvás, felebaráti szeretet, megbocsátás, egyenes jellem és igazmondás tehát mind olyan erények és jellemvonások, melyek közvetítésére Nepomuki Szent János alakja napjainkban is alkalmas lehet.

Előmunkálatok, gyakorlati megvalósítás. Kiemelt esettanulmányok

Az Algyői ALTE Egyesület tagjai a 2016. évi falunapon határozták el, hogy a Tisza-gáton árválkodó, üres talapzatra újraállítják Nepomuki Szent János szobrát. A helyi újság több, egymást követő lapszámban, kiemelten foglalkozott a kezdeményezéssel: felidéztek a szent életét, az algyői szoborról való tudnivalókat, emlékeztek a környékbeli példákra, közreadták az ALTE elnökének támogatásra buzdító írásait. A lakosságot arra kérték, gyűjtsék össze emlékeiket a szoborról, juttassanak fényképeket a szerkesztőséghez. A közösségi adakozást egyházmegyei támogatás és polgármesteri alap egészítette ki, így a következő falunapra fel is avathatták a szobrot. Mivel az eredeti, teljesen elpusztult alkotásról nem áll rendelkezésre használható fotó, a talapzat mérete és egy távoli felvétel alapján becsülték meg a kívánt magasságot. A készített Egyesület a szent „klasszikus” megfogalmazását kérte a restaurátortól, időtálló, tartós anyagból. Bár az egyetlen fennmaradt, gyenge minőségű fotó arról tanúskodik, hogy az eredeti szobor festve

36 Lázár János nyilatkozata, 2009.

37 Thorday 2010. 11.

38 Králik 2013.

39 „Nepomuki Szent János és az Egyház elmúlt született vértanúinak közbenjárására bocsássa meg Isten az ellene elkövetett vétkeket, a jóvátevés szándékával munkálkodókra pedig adja bőséges áldását.” Gábor Imre plébános szavai az 1994. nov. 20-án tartott felszenteléshez kapcsolódó misén. Öttemplomos könyv, 177. old. Az adatért Brunner Attilának tartozom köszönettel.

volt, a technika sérülékenysége és a karbantartás nehézségei miatt a festés ötletét elvetették.⁴⁰

A kunszentmártoni alkotás az algyőihez hasonlóan a 20. század közepe óta hiányzott a posztamensről. A szobrot körülvevő park megújítására az önkormányzat 2009-ben pályázati forrásra tett szert, ám a szoborcsoport a rehabilitációs tervekben maradt. Ezt követően döntött úgy Veres István tanácsnok, hogy Kövesdy Zsolt plébánossal együttműködve felkarolja a Nepomuki Szent János-szobor ügyét. Veres István – a rendelkezésre álló fényképek alapján – az alkotás eredeti állapotának visszaállítását szorgalmazta. A szobrot körülvevő egykori fémkerítést felkutatta, letisztította, újrafestette. A plébános segítségével helytörténészt és néprajzkutatót is bevont az előkészítő munkálatokba, a mintaöntvényt közösen hagyták jóvá.⁴¹

A szeged-szentmihályi Nepomuki Szent János-szobor a település legrégebbi köztéri szakrális emléke. Az 1990-es évek végére az időjárás olyannyira megviselte, hogy a helyi plébános és a körzet önkormányzati képviselője a szobor megújítása mellett döntöttek. A közösséget – az algyőiekhez hasonló módon – a helyi sajtón keresztül szólították meg. A *Búzaszöm* című kiadványban (a szentmihályi plébánia hírlevele) hosszú cikkek jelentek meg a szent életéről, jelentőségéről. Közreadták a restaurátor előzetes szakvéleményét, Thorday Attila plébános vonatkozó írásait, tudósításait. A Szeged megyei jogú városhoz tartozó Szentmihálytelek Szent János-szobrának restaurálását – a helyi országgyűlési képviselő közbenjárására – a város önkormányzatának költségvetéséből fedezték, lakossági gyűjtésre nem került sor. A restaurátor a festés mellőzésével újította meg a szobrot, mely elkészültével a plébánia kertjébe, a műkö öntvénymásolat pedig a Matyéri hídra került.

A főként hagyományőrzéssel, kulturális mecenatúrával, közösségépítő programok szervezésével foglalkozó Mindszenti Mecénások a Kultúráért Egyesület 2008-ban egy Nepomuki Szent János-domborművet készíttetett a helyi tiszai kompra. A domborműnek a jelzett helyszínen nem volt előzménye. Az alkotást – felirata szerint – a mindszenti Tisza-szakaszon történt vízi balesetek emlékére és a későbbi tragédiák megelőzésére szánták.⁴² A szent bronzból készült, nyolcszögletű keretbe foglalt mellképét háztetőformában végződő faalpra erősítették. Az avatási ünnepség kedvező „hátszelében”, 2009-ben a templom mellett álló homokkő szobor felújítása is megtörtént. Szabó János, Mindszenten élő restaurátor saját indíttatásból újrafestette, kijavította a szobrot.

A mórahalmi Nepomuki Szent János-szobrot az 1940–50-es években – a lakosok ismerete szerint – ellopták. Ifj. Lele József viszont azt írja, hogy miután a szobrot kétszer egymás után kidobták a fülkéből, megőrzés céljából a helyi templom

40 Füzesy István közlése, 2018.

41 Kövesdy Zsolt atya közlése, 2018.

42 Szécsényi Józsefné közlése, 2018.

sekrestyéjébe vitték.⁴³ Helyére ideiglenesen egy kisebb Szűz Mária-körplasztika került. Ezt a szobrot 2005-ben vandálok összetörték, darabjait az úttestre szórták. A cserepek és a kifosztott fulke látványa arra indította Orgovány Erika szegedi képzőművészt, hogy új Szent János-szobrot készítsen a közösségnek. A művésznőt a szent életpéldája és a szobor állíttatásának története egyaránt inspirálta az alkotás során.⁴⁴ A szobor 2006-ban készült el. A téglafülkébe zárt, üveglappal és vasráccszal védett kerámiaalkotás a megszokottól eltérő formában jeleníti meg a szentet: kezeit teste mellé zárja, fejről hiányzik a papi süveg.

Gyakran nem közösségi megmozdulás vagy kiemelt egyéni figyelem irányul a szoborra, hanem olyan sajátos helyzetek adódnak, melyeknek kedvező hatásaiból a szobor is részesül. A kecskeméti és bácsalmási szobrok Kosik Márk Titusz szobrász-restaurátor hallgató gyakorló-vizsgadarabjai voltak. A Képzőművészeti Egyetem kereste meg a települések vezetőségét azzal az ajánlattal, hogy a hallgató díjazás nélkül megújítana egy régi szobrot, az önkormányzatnak csak a szükséges anyagokat kell biztosítania. A bácsalmási polgármester az ismeretlen múltú Nepomuki Szent János-szobrot jelölte ki a célra. Mivel az alkotás markáns jellegzetességei (arc, kereszt) hiányoztak, klasszikus előképek alapján Kosik Márk restaurátor kölcsönözött karaktert a szobornak. Az alkotás eredeti, finom kidolgozottságához méltó eredmény született, festés nélküli, homokszínű anyagból.⁴⁵

Több esetben nem a szobor rehabilitációja az egyedüli cél, hanem ez egy nagyobb projekt kiegészítő eleme. Szentesen egy átfogó városrehabilitációs-terv részeként került sor a Kurca-híd megújítására. Az átépítési tervek elfogadása után Móra József képviselő kezdeményezte a plébánia pincéjében heverő, csonka szobor restaurálását és a hídfőn való elhelyezését.⁴⁶ A városi főépítész támogatásának elnyerésével a polgármester és a plébánia szerződésbe foglalta, hogy a szobor megújítása és karbantartása a település feladata marad mindaddig, amíg a híd áll.⁴⁷ A sóskúti mészkőből készült szobornak hiányzott a feje, a kezei. Mivel az eredeti szoborról nem maradt fenn fénykép vagy más dokumentum, Szemerey-Kiss Balázs restaurátor a szobor megmaradt részei alapján, valamint az azonos korszakban készült Nepomuki Szent János-szobrok mintájára egészítette ki az alkotást. Bár a híd és a festett szobor avatására ugyanazon rendezvényen került sor, a szobor megújulása nem az elnyert pályázathoz, hanem a Szentés Városért Köz-alapítványhoz kötődik.⁴⁸

43 Ifj. Lele 1991. 64.

44 Az eredeti szobrot 1917–1918-ban emelték a mórahalom-homokháti asszonyok a fronton szolgáló szeretteik védelmére. Orgovány Erika közlése, 2018.

45 Németh Balázs közlése, 2018.

46 A szobor eredetileg a Kurca-parton, kissé távolabb a hídtól állt. Wittek Krisztina közlése, 2018.

47 Szerződésmásolat Móra József tulajdonában, 2013. május 16.

48 Móra József közlése, 2018.

Az egykori római katolikus plébánia előtt álló, utoljára 1989-ben megújított hódmezővásárhelyi Szent János-szobor restaurálására a várost elkerülő 47-es út építése kínált lehetőséget 2009-ben. A település vezetősége – feltehetően a beruházás esztétikai értékének emelésére – szobrokat kívánt állíttatni a főutat tagoló körforgalmakba. Így kerülhetett szóba a plébánia előtt álló Nepomuki Szent János-szobor is. A szobor vasból készült⁴⁹, így csak felületi megújításról lehetett szó (bronzszínezést kapott). Téglából magasított posztamensre emelték, parkosított virágágyás veszi körül. Az önkormányzat saját költségén, az útépitéstől függetlenül újíttatta meg és helyezte át az alkotást. Lakossági gyűjtés vagy kezdeményezés nem állt az elképzelés mögött.

Az 1842-ben készült csanyteleki szobor újrafestésére több, helyi szakrális kismemlék megújításával egybekötve került sor 2001-ben.⁵⁰ A kezdeményezést a település akkori polgármestere karolta fel. Bár a szobor állapota megkövetelte a beavatkozást, az eredmény esztétikailag és a felhasznált anyagok tartósságát tekintve nem érte el a kívánt célt. A restaurátori felügyelet hiánya miatt az alkotás napjainkra ismét megújításra szorul.

A módosítások, változtatások okai

A szobrokat új kinézetük, a felállítás helye és környezete szempontjából egyaránt érinthették változások. A legtöbb helyen a karbantartás fokozott igénye miatt elhagyták a korábban jellemző, színes festést (Algyő, Szentes, Kecskemét, Bácsalmás). Mindszenten a közelmúltban tervbe vették a templom mellett álló Szent János-szobor újbóli restaurálását és áthelyezését a Tisza-parti révházhoz. Bár az alkotást 2009-ben átfestették, többen úgy vélik, hogy a megújítás alkalmával a művész túl harsány színeket használt, és a szelídebb árnyalatok jobban illenének a szent életének üzenetéhez, Nepomuki Szent János lelkiségéhez.⁵¹

A felújítást követően az alkotások jellemzően védettebb környezetbe (kerítés, baldachin, fülke megerősítése), vagy városrendezési, kegyeleti vagy műemlékvédelmi megfontolások alapján, új helyszínre kerültek. Arra is van példa, hogy a szobor évtizedeken keresztül hever egy udvaron vagy pincében, posztamens hiányában eredeti helye nem ismert. Ezekben a településeken a szent patrocíniumának megfelelően folyó, patak vagy híd közelében állították újra őket (Bácsalmás – Kigyós-patak, Szentes – Kurca-híd). Mivel a Szent János-szobrok élő emlékezte itt nyomtalanul eltűnt, „térfoglalásuk” valódi nóvum, az újdonság erejével bíró történelem.

49 A szobor sorsáról és a rongálásokról, melyek a tartós kivitelezést megkövetelték, bővebben lásd: Dömötör 2002. 6.

50 Borda János közlése, 2018.

51 Szécsényi Józsefné közlése, 2018.

Az avatási ünnepségekről

A 2000-es évek elején restaurált vagy újraállított Nepomuki Szent János-szobrokat jellemzően egy évente ismétlődő, helyi vagy regionális jelentőségű kulturális és szórakoztató eseményhez kötődően állították újra. Mórahalmon a Homokháti Sokadalom keretében szentelték meg az új szobrot a templomkertben, melyet később az útmenti szoborfülkében helyeztek el.⁵² Algyőn a Szent János-szobor szentelése a falunapi rendezvénysorozat nyitóprogramja volt. Kiss-Rigó László Szeged-Csanádi püspök, a helyi polgármester és az ALTE egyesület elnöke mondott beszédet. Az avatáson megjelentek magas száma is mutatja, hogy a jól kommunikált előkészületekkel, lakossági összefogással megvalósult cél élő köteléket font a szobor és a közösség közé, mely magáénak érzi az alkotást. Az ALTE Egyesület elnöke reméli, hogy ez a ragaszkodás a későbbi rongálások esélyét is csökkenti.⁵³ Szeged-Szentmihályon szerencsés egybeesésnek köszönhető, hogy a falunapok rendszerint Nepomuki Szent János emlékünnepére esnek, így a szentelést május 16-án tarthatták meg. Mivel a bérmálás is aznap történt, ezt a szobrot is a megyés püspök szentelte fel a templomkertben.⁵⁴

Azokon a helyeken, ahol a szobor megújítása egy nagyobb, befoglaló kezdeményezés részét képezte, a szentelés keretét a projektzáró rendezvény adta. Bácsalmáson a szoboravatási ceremónia a tanösvény átadásához és az első túrához illeszkedett (2016. május 28.), hol Dr. Bábel Balázs, Kalocsa-Kecskemét egyházmegyei érsek és a helyi polgármester köszöntötte a megjelenteket. Hódmezővásárhelyen a Nepomuki Szent János-szobor szentelési ünnepségéről, annak megtörténtéről nincs tudomásunk. A körforgalomba helyezett szobor átadására feltehetően 2009. augusztus 7-én, az elkerülőút avatásával egybefűzve kerülhetett sor.

Ritkább eset, amikor a restaurált alkotás avatóünnepélyét – ha nem is a szent májusi emléknapjához, de – egyházi jelentőségű ünnephez kötik. Szentesen a megújult közúti hidat és a Szent János-szobrot 2013-ban, Nagyboldogasszony napján adták át a közönségnek.⁵⁵ Kecskeméten a Szent Erzsébet-templom előtt álló Szent János-szobor megáldását Szent Erzsébet napjára időzítették. Kunszentmártonban az avatási ceremónia az augusztus 20-i (Szent István-napi) rendezvénysorozatba illeszkedett.⁵⁶

Mindszent példája nemcsak azért kiemelendő, mert az átadást a szent névadó ünnepére időzítették, hanem mert egyéb rendezvényektől függetlenül is nagyszámú érdeklődőt vonzott, a program jól átgondolt, változatos volt. Az eseményt a helyi plébános köszöntője nyitotta, majd fellépett a helyi népdalkör, versek és be-

52 N. N. 2012.

53 Füzesy István közlése, 2018.

54 Pintér M. 2015.

55 Králik 2013.

56 N. N. 2010.

szédek hangzottak el. Az ünnepség végén a résztvevők virágokat és gyertyával ékesített, kisebb koszorúkat bocsátottak a vízre.⁵⁷

A megújított szobrok feladata. A karbantartás kérdései

Bár a vizsgált térségben megújított vagy újraállított Szent János-szobrok jelentős része alig pár éve áll eredeti vagy megváltozott helyén, modern kori „feladatuk” (vagy ennek hiánya) már körvonalazódni látszik.

Algyőn a Szent János-szobor egykori meglétéről évtizedeken keresztül egy üres talapzat árulkodott. Mikor az ALTE Egyesület a szobor újbóli elkészítésének ügyét felkarolta, többen javasolták a faluban, hogy a Tisza-töltés tetejére helyezendő alkotás a település vagy a templom irányába nézzen. Az ötlet arról az ösztönös óhajról tanúskodik, hogy az eredeti felállítás alkalmával meghatározott funkció – vagyis az árvizek fékezése és halászok védelme – helyett új, „aktuálisabb feladattal” bízzák meg a szentet, jelesül: a település oltalmazásával. A végeredmény tekintetében ezúttal a történelmi hűség szempontja érvényesült: mivel a szobor egykor a Tiszára nézett, az új alkotást is ennek megfelelően tájolták.

Az alkotások térszakralizáló szerepének megújuló jeleit, vagyis a virágok, koszorúk, mécsesek megjelenését Algyő, Apátfalva, Mindszent, Mórahalom, Sándorfalva, Szentes, Kunszentmárton, Tömörkény példáján is láthatjuk. Miután Szeged-Szentmihályon az eredeti alkotás a zárt templomkertbe került, a helyiek a Maty-ér partján álló másolathoz helyezik el a virágokat. Sándorfalva esetében valószínű, hogy a koszorúkat a Szeged és Sándorfalva közötti útszakaszon elhunytak rokonai hozzák, vagyis Szent János sajátos, helyi jelentőségű „feladatot lát el”. Tömörkényen a szobor bár a kerítésen kívül is látható, megközelítésére csak akkor van lehetőség, ha a templomkert nyitva van. Hódmezővásárhelyen a szobor elhelyezkedése (körforgalom közepén) az áhítatgyakorlás minden közvetlen formáját kizárja.

Hogy az avatást követően kialakul-e olyan, évente ismétlődő ceremónia, melynek középpontjában Nepomuki Szent János személye és szobra áll, jellemzően a helyi plébános hozzáállásának függvénye. Kunszentmártonban Kövesdy Zsolt plébánossága idején, a szobor megújítását követően (2010–2015 között) minden év május 16-án emlékmisét tartottak a szent tiszteletére, melyet a szobor megkoszorúzása és a jelenlévők megáldása követett.⁵⁸ Az ALTE Egyesület a felállítását követően sem hagyta magára Szent Jánost: a 2018-as folyami szezonnyitó ünnepségen

57 Online: http://mindszent.network.hu/kepek/nepomuki_szent_janos_avatas (Utolsó hozzáférés: 2018. március 28.)

58 Kövesdy Zsolt közlése, 2018.

(május 16.) megkoszorúzták a szobrot, majd a plébános a hajósok, horgászok és kajakosok védelmét kérte Szent Jánostól.⁵⁹

A szoborhoz való „kisétálás”, a messziről jött látogatóknak való megmutatása, a fotók, „szelfik” készítése identitáserősítő és turisztikai szerepet jeleznek (Algyő).⁶⁰ Mindezek mellett a Szent János-szobrok tájékozási pontként, találkozóhelyként is funkcionálhatnak (Szentes).⁶¹

A templom közelében lévő szobrok környezetének karbantartása (fűvágás, élő virágok ültetése, locsolása stb.) jellemzően a sekrestyés feladata, a köztereken és hidakon álló alkotásokat a helyi közterület-felügyelet gondozza. Apátfalván egy kisebb, templomba járó közösség időnként kimeszeli a szobrot védő építményt, kiszedik a gázt, virágokat ültetnek.⁶² A kecskeméti alkotást a Porta Egyesület Szent Ilona Keresztköre, valamint a Karol Wojtyła Barátság Központ sorsközössége tartja karban.⁶³

Múlt és jövő, emlékezet és identitás

Liszka József 2012-ben a dél-szlovákiai Nepomuki Szent János-szobrok 20. század eleji szerepéről adott közre tanulságos áttekintést. Kiindulópontja az a közkeletű elképzelés, miszerint a térségben 1918 után emelt Szent János-szobrok az akkor kikiáltott Csehszlovákia szimbolikus határait hivatottak kijelölni és megerősíteni. Az elemzés fontos következtetése, hogy a szent jelenléte a köztereken túlmutat önmagán: rongálása, eltüntetése és újbóli megjelenése minden esetben sajátos szándékokat és tendenciákat tükröz.⁶⁴

Jelen vizsgálat többek között rámutatott arra, hogy az 1990 után megújult vagy újraállított alkotások funkciója és a közösségben betöltött szerepe jelentős változásokon ment keresztül. Több szobor kikerült „asylumából”, a templomkertből vagy a plébánia mellől, így az a hamis benyomás is feloldódott, miszerint a menedékbe helyezett Nepomuki Szent János a település védőszentje vagy a templom névadója lett volna.⁶⁵ Kikerült a főút mellé, hogy vigyázzon az ott közlekedőkre – ekképpen tölti be a hazánkban kevésbé ismert Szent Kristóf feladatát (Hódmezővásárhely). Folyópartra helyezték, hogy – halászok és komolyabb árvízveszély híján – a fürdőzőket, kajakozókat és a kompon átkelőket őrizze (Mindszent). A

59 Füzesy István közlése, 2018.

60 Füzesy István közlése, 2018.

61 Móra József közlése, 2018.

62 Bárkányi 2014. 3.

63 N. N. 2016.11.20.

64 Liszka 2012.

65 „... elég gyakran megkérdezik tőlem, amikor kirándulócsoporthoz kalauzolok a templomban is: »talán a tápai templomnak vagy az egész falunak védőszentje, patrónusa Nepomuki Szent János?« Hát nem.” Ifj. Lele 1993. 72.

műemlékvédelmi szempontok ugyanakkor ellenkező tendenciát támogatnak: Szeged-Szentmihályon az eredeti szobrot a templomkertbe menekítették, megszokott helyére, az érpartra egy másolatot helyeztek. Csak azoknak az alkotásoknak biztos a helye, ahol „élő” feladatkörük van, mint például Sándorfalván, ahol nagy valószínűség szerint közlekedési balesetben elhunytak emlékkoszorúit helyezik Szent János lábaihoz. Bár a korábbi évtizedek szoboráthelyezései mögött Tóth Ferenc a szent kultuszának csökkenését sejtí, ⁶⁶ napjainkban inkább úgy tűnik, hogy a szobrokat nem „elteszik az útból”, hanem új helyüket, ehhez kötődően új feladatukat „keresik”.

A rongálások napjainkban kevésbé jellemzőek. Ha vannak is, mindig egyedi, spontán esetekről van szó. Kecskeméten a térfigyelő kamera nagyobb veszélyben volt, mint az általa őrzött Nepomuki Szent János-szobor. ⁶⁷ Ez azt is jelzi, hogy a szobrok nem közvetítenek olyan karakteres vallási vagy politikai eszméket, melyek bármely etnikai, vallási, társadalmi csoport számára zavaróak vagy kétértelműek volnának.

Hogy milyen konkrét üzenetet, tartalmat társítanak Nepomuki Szent János alakjához, településenként eltérő lehet. Bizonyos, hogy a tiszai halászok eltűnésével vízi patrónusként kevésbé tud szolgálni. Mindszent és Algyő az egyedüli, ahol kimondottan a szerencsés tiszai átkelést és a fürdőzők megóvását remélik Szent Jánostól. Új feladatkörét jellemzően a gyónási titok megőrzéséből kiindulva, az *elvhűség, kitartás, fegyelmezett beszédmód* fogalmak mentén igyekeznek kijelölni: „Szent János elvei mellett mártírhalála árán is kitartott. Kezd felnőni egy generáció, aki nagyon gyorsan felad bármit, nem tud kitartóan küzdeni az életében fontos dolgokért. Sőt, sok helyről azt hallja, hogy bármi, ami fontos, az csak kötöttség, ami visszahúzza – nos, ebben a fellazított világban igazodási pontot jelenthet Szent János személye” (Németh Balázs, Bácsalmás polgármestere). ⁶⁸ Részlet Dr. Bábel Balázs kalocsai érseknek a kecskeméti Czollner téri alkotás avatásán mondott beszédéből: „Add, hogy az ő példáját követve szavainkkal ne vétsünk, hanem mindig az igazságot, a szeretetet, a szeretet civilizációját építsük!” Kövesdy Zsolt egykori kunszentmártoni plébános szavai: „(Nepomuki Szent János példája) a hivatáshoz való hűség, a megtérő személy végtelen tisztelete, akár életvesztés árán is, a krisztusi irgalom közvetítése”. ⁶⁹

A településrekonstrukciós munkálatok szempontjából a szobor minőségénél, a megjelenített alaknál és annak üzeneténél az alkotás kora mint érték súlyozottabb tényező. Még az egykori protestáns településeken is – református szakrális kisemlékek híján – Nepomuki Szent János megújított szobra üdvözli a városba érkező-

⁶⁶ Tóth 2001. 239.

⁶⁷ https://www.kozterkep.hu/~/6196/Nepomuki_Szent_Janos_szobor_Kecskemet_1856.html (Utolsó hozzáférés: 2018. április 4.)

⁶⁸ Németh Balázs közlése, 2018.

⁶⁹ Kövesdy Zsolt közlése, 2018.

ket, jelezve, hogy a történelem áthidalta azokat az aggályokat, melyek a szobrok keletkezési idejében konfliktusokat szültek volna. A szobrok többsége tehát inkább műemlék-látványosság, mintsem szakrális erőtér. Mindez azért lehet így, mert az egyházi szerepvállalást egy bizonyos mértékű anyagi hozzájárulás és az avatási ceremónia lebonyolítása az esetek többségében kimeríti. A szobrok vallási üzenetét kevés plébános igyekszik a maga közösségében kamatoztatni, így a szobrok egyházas karaktere is könnyebben elkopik, és más, aktuálisabb értékek kerülnek a helyére.⁷⁰ Az *identitás erősítése* például nemzeti és helyi szintű feladata Szent Jánosnak.⁷¹

Míg Nepomuki Szent János korai magyarországi tisztelete a Habsburg-dinasztikus kötődéseket hivatott megerősíteni, a Szent János-szobrok napjainkban – feltehetően azok régisége és a letűnt halász múlthoz való kapcsolódásuk okán – a magyar nemzeti múltra is képesek referálni. Az avatási ünnepeken a leleplezésre váró szobrokat jellemzően magyar nemzeti színű szalaggal kötik át, piros-fehérezöld virággal és szalagokkal ékesített koszorúkat helyeznek lábához. Idekívánkozik Simicskó István miniszter egy korábbi megállapítása, mely megmagyarázza, miért is vállal szerepet az állam a szakrális kisépítmények megújításában: „Az egyházak által védett és átadott értékek nemzet- és közösségmegtartó erejűek. Éppen ezért tartjuk fontosnak ezen nemzeti értékeink védelmét, ápolását és átadását nemcsak hazánkban, hanem a határainkon túl élőknek is.”⁷²

A szobrok megújításának tehát fontos, helyi jelentőségű társadalmi üzenete is van. Ha egy település erőforrásokat fordít ezeknek az emlékeknek a karbantartására, nem csak kifejezi a múlt iránti megbecsülését, de az adott közösség élni akarását, vitalitását is bizonyítja. Ahol a közösségmegtartó erő csekélyebb, ott a történeti emlékek, így a helyi identitás ápolásának belső kényszere is erősebb.⁷³ A közelmúltban megújított Nepomuki Szent János-szobrok legfontosabb, jelenkori feladata lehet tehát, hogy megóvja az őket gondozó, emléküket fenntartó közösséget a kulturális gyökértelenségtől és az identitásnélküliségtől veszélyétől.

70 Hogy pontosan mit jelent Szent János azok számára, akik virágot, mécsest helyeznek el a talapzaton, egy különálló, célirányos kutatás tudná felderíteni.

71 A szent népszerűsége a 18. században azt is elhalványította, hogy nem magyar, hanem cseh származású volt. Vö. Tóth 2001. 240.

72 Simicskó István hozzászólása: *Nemzeti értékeink védelmében*. Online: www.vallasiturizmus.eu. Hivatkozik rá: Varga 2011.

73 A helyi szobor avatása alkalmával Kunszentmárton lelkipásztora elismerését fejezte ki azoknak, akik „a múlt értékeinek megmentésére törekednek, mert ezzel a jövőt építik, és a település élni akarását bizonyítják.” „A védőszent szobra teljes pompájában díszeleg” *Új Néplap*, 2010. szeptember 3. 4. old.

Szakirodalom

BATHÓ Edit

2012 Nepomuki Szent János tisztelete a Jászságban. In: Tóth Arnold (szerk.): *Néprajz-muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére*. Miskolc: BAZ Megyei Múzeumi Igazgatóság–ME Történettudományi Intézet, 424–432.

DUDÁS Lajos

1989 Csongrád város belterületének történeti és jelenkori (hely) névjegyzéke L-től ZS-ig. In: Bálint Gyula György (szerk.): *Mozaikok Csongrád város történetéből 1989*. Csongrád: Csongrádi Városi Tanács, 219–238.

2000 Tömörkény. In: Tóth Ferenc szerk.: *Csongrád megye építészeti emlékei*. Szeged: Csongrád Megyei Önkormányzat, 675–676.

DÖMÖTÖR János

2002 *Vásárhely szobrai*. Hódmezővásárhely: Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata (2. bővített kiadás)

GYÖNGYÖSSY Orsolya

2010 Foglalkozásokhoz, egzisztenciális élethelyzetekhez kötődő szentek tisztelete Csongrádon a 18–20. században. In: Antos Balázs–Tamás Ágnes (szerk.): *Rajzolatok a magyar történelemről*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 11–24.

HÁSZ–FEHÉR Katalin

2011 Nepomuki János, a közösségteremtő szent. *Szeged-Szentmihályi Búzaszöm. A Szentmihályi Plébánia hírlevele*. VIII., Pünkösöd, 4–5.

Ifj. LELE József

1991 Nepomuki Szent János szobrok Szeged környékén. *Múzeumi Kutatások Csongrád megyében 1991*. Szeged: Móra Ferenc Múzeum, 61–66.

1993 A Nepomuki Szent János szobor Tápén. *Honismeret XXI*. 3. 71–73.

JÓZSA László

1999 *Megszentelt kövek. Kápolnák, szobrok, keresztek és temetők Kunszentmártonban*. Szeged: Néprajzi Tanszék (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 4.)

2001 Útmenti keresztek, szobrok Kunszentmártonban. *Redemptio VIII*. 1. (2001. február) 5–7.

JUHÁSZ Antal

2000 Szeged-Szentmihály. In: Tóth Ferenc (szerk.): *Csongrád megye építészeti emlékei*. Szeged: Csongrád Megyei Önkormányzat, 587.

KISS Mária Hortensia

1940 *Kiszombor története*. Falutanulmány. Makó. (Csanádvármegyei Könyvtár 35.)

- KISS-RIGÓ László
2011 Avatási beszéd. *Szeged-Szentmihályi Búzaszöm. A szentmihályi plébánia hírlevele*. VIII. Pünkösöd, 3.
- KOVÁCS Árpád
2008 Adalékok Nepomuki Szent János udvarhelyszéki ábrázolásaihoz. *Örökségünk* II. 3. 24–25.
- LISZKA József
2000 Adalékok Nepomuki Szent János kisaliforniai tiszteletéhez. *Állított keresztényi buzgóságbul. Tanulmányok a szlovákiai Kisalföld szakrális kisémlékeiről*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum, 65–79.
2012 Nepomuki Szent János és a szimbolikus tér. Egy szakrális kisémlék-típus „üzeneteinek” változásai. *Fórum Társadalomtudományi Szemle. Negyedévenként megjelenő tudományos folyóirat* XIV. 1. 63–70.
- RAJ Rozália–NAGY István
1995 Nepomuki Szent János tisztelete Horgoson. *Létünk* XXV. 1–2. 25–29.
- RÓZSA Gábor
1996 Szobrok, emlékművek, köztéri alkotások. In: Bodrits István (szerk.): *Szentesi ki kicsoda és városismertető*. Szentes: Politrend Kft. Kiadó, 56.
- SILLING István
1996 Nepomuki Szent János Nyugat-Bácskában. *Bácsország* (Szabadka) II. 3., március 7.
- SZIKSZAI Szilvia
2008 A kiskunfélegyházi szakrális emlékek. In: Grynaeus Tamás (szerk.): *Köztéri szakrális kisémlék-típusok*. Szeged–Budapest: Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány–Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség–Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 121–133. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 19.)
- THORDAY Attila
2010 A János-szobor sorsa. *Szeged-Szentmihályi Búzaszöm. A Szentmihályi Plébánia Hírlevele* VII., Karácsony, 10–11.
- TÓTH Ferenc (szerk.)
2000 *Csongrád megye építészeti emlékei*. Szeged: Csongrád Megyei Önkormányzat.
- TÓTH Ferenc
2001 Nepomuki Szent János kultusza Csongrád megyében. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Studia Ethnographica 2001*. Szeged: Móra Ferenc Múzeum, 231–247.
- TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva
1988 Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri emlékek tükrében. Kvantitatív elemzési kísérlet. *Ethnographia* XCIX. 3–4. 330–355.

- 2001 Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri szobrok alapján. In: Tüskés Gábor–Knapp Éva: *Népi vallásosság Magyarországon a 17–18. században. Források, formák, közvetítők*. Budapest: Osiris Kiadó, 189–204.
- URBÁN Miklósné
- 2005 *Nevezetes épületek, szobrok, emléktáblák, emlékművek egyéb építmények Kiskunfélegyházán*. Kiskunfélegyháza: Petőfi Sándor Városi Könyvtár.
- VARGA Mária
- 2011 A vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon. *Keresztény Szó* XXII. 12. 16–21.
- VARRÓ Ágnes
- 2004 Nepomuki Szent János kultuszának emlékei Fejér megyében. In: S. Laczkovits Emőke–Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 6*. Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 41–46.

Újságcikkek, internetes források

- Bárkányi Ildikó: Javaslat az „Apátfalvi Nepomuki Szent János-szobor” Települési értéktárba történő felvételéhez. 2014. (Online: http://www.apatfalva.hu/er-tektar/Nepomuki_Ap%C3%A1tfalva.pdf – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 28.)
- Králik Emese: Méltó kapu nyílt a szentesi belvárosra. *Delmagyar.hu* 2013. 08. 15. (Online: http://www.delmagyar.hu/szentes_hirek/melto_kapu_nyilt_a_szentesi_belvarosra/2345819/ – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 19.)
- Lázár János: Projektismertető. 2009. 07. 27. *Hodmezovasarhely.hu* (Online: <https://www.hodmezovasarhely.hu/osszekotout/index2.html> – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 18.)
- N. N.: Megszépül a hidak védőszentje (Kunszentmárton) 2010. 06. 07. *Szoljon.hu* (Online: <https://www.soljon.hu/jasz-nagykun-szolnok/kozelet-jasz-nagykun-szolnok/megszepul-a-hidak-vedoszentje-309649/> – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 28.)
- N. N.: Szobrot adott ajándékba a festőművész. 2012. 06. 06. *Delmagyar.hu*. (Online: http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/szobrot_adott_ajandekba_a_festomuvesz/2283020/ – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 18.)
- N. N.: Valami készül a Kossuth parkban... Interjú Németh Balázssal, Bácsalmás polgármesterével. 2016. 04. 25. *Bacsalmas.hu* (Online: http://www.bacsalmas.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1988:valami-keszuel-a-kossuth-parkban&catid=59:kozelet&Itemid=231. – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 18.)
- N. N.: Átadták a felújított Nepomuki Szent János szobrot (Kecskemét). 2016. 11. 19. *Hiros.hu* (Online: <https://hiros.hu/kecskemetszobrot/hirek/atadtak-a-felujitott-nepomuki-szent-janos-szobrot> – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 28.)

- N. N.: Felszentelték a felújított Czollner téri Nepomuki Szent János szobrot. 2016. 11. 20. Keol.hu (Online: <https://keol.hu/kecskemet-bacs/felszenteltek-a-felujitott-czollner-teri-nepomuki-szent-janos-szobrot> – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 28.)
- Pintér M. Lajos: Fogathajtás és szoborszentelés a Szentmihályi Unialison. 2011. 05. 16. Szegedma.hu (Online: <https://szegedma.hu/2011/05/fogathajtas-es-szoborszenteles-a-szentmihalyi-unialison-fotok> – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 28.)
- Varga Anna: Szoboravatással ünnepel Algyő. 2017. 04. 21. Szegedma.hu (Online: <https://szegedma.hu/2017/04/szoborszentelessel-unnepel-algyo-fotok> – Utolsó hozzáférés: 2018. 03. 18.)

FORMAREA MEMORIEI – CONSTRUIREA IDENTITĂȚII. REABILITAREA STATUIILOR SFÂNTULUI IOAN NEPOMUK ÎN SUDUL CÂMPIEI UNGARE (1989–2018)

În timpul socialismului obiectele sacre care au suferit deteriorări datorită vremii sau a vandalismului nu prea au putut fi restaurate. În partea sudică a Câmpiei Ungare statuile lui Sfântul Ioan Nepomuk au fost foarte răspândite, însă majoritatea acestora au fost distruse, aruncate în Tisa, mutate în curtea bisericilor sau în pivnița acestora. După 1989 în mai multe localități a început restaurarea acestor statui. Specificul instituțiilor inițiatoare (asociații turistice, culturale), motivele acțiunii (religioase, peisagistice, politice), locațiile (parc, malul râurilor, sens giratoriu) și caracterul festivităților de dezvelire (ziua satului, sărbătoare comemorativă) formulează întrebarea: care este „noul” rol al acestor statui în zilele noastre? Mai există oare – pe lângă concepțiile prezervării patrimoniului și consolidarea identității locale – și mesajul, conținutul religios „original”? Studiul analizează aceste aspecte pe exemple din sudul Câmpiei Ungare.

FORMATION OF MEMORY – CONSTRUCTION OF IDENTITY. REHABILITATION OF THE ST JOHN OF NEPOMUK STATUES IN THE SOUTH OF THE GREAT HUNGARIAN PLAIN (1989–2018)

During socialism the sacred objects suffering of weather and vandalism could hardly be restored. In the southern part of the Great Hungarian Plain the statues of Saint John of Nepomuk had been very popular, but most of them were destroyed, thrown into the Tisza, relocated to the courtyard of the churches or put to safe in the basement of these edifices. After the political turn in 1989 many settlements started to restore these statues. The specificity of the initiating institutions (touristic, cultural), the motif of the actions (religious, landscape, political), the locations (park, river bank, roundabout), the specificity of the revealing festivities (village day, commemorative festivity) all raise the question: what is the “new” role of these statues in our days? Besides the viewpoints of cultural heritage preservation and the consolidation of local identity can we still find the “original” religious message and content? The present study deals with all these aspects on the example of the statues from the south of the Great Hungarian Plain.